

Sisältö

7 Alkuselityksiä

10 Puukauppa kaiken alku

12 Puukauppaa vesisahojen aikaan

Tukit leveranssitoimituksina sahoille 12, Kantohintaa tuskin ollenkaan 13, Tukin hinnat alkavat nousta 14, Summakauppoihin 16, Wilppu Taipaleen tukkikaupat 17, Runkokaupat askel parempaan 18, Epäterveitä piirteitä 19

21 Höyrysahat ja ”suuri tukkihuimaus”

Suomen ensimmäiset höyrysahat 21, Tukkiherrat ja spekulantit 22, Tukki-liike ”huimasi” myös maakunnissa 26, Puun hinnoissa vaihtelua 28, Kilpailua oli ja se näkyi tukinhinnoissa 30, Tukki-liike 1800-luvun lopulla 31, Tukki-liikkeen kirot ja siunaukset 34, Myös metsien hävitystä pelättiin 35, Huijattiinko talonpoikaa? 36

40 Pinotavaralle tulee kysyntää

Hankintakaupoin ja pinomitalla 40, Verlan puuhiomon puunhankinta 42, Pyöreän puun vienti lisää menekkiä 43, Puunostot Serlachiuksen Mäntän tehtaalle 44, Pinotavarakauppa vakinaistuu 47

48 Metsähallitus puunmyyjänä

Kruununmetsät ja niiden hakkuut 48, ”Suuri tukkihuimaus” valtion metsissä 52, Välikirjakaupat huutokauppojen rinnalle 55, Konsessiokaupat 57, Rautatiehakuista hankintakauppoihin 60, Metsähallitus ryhtyy teollisuudenharjoittajaksi 61, Hankintamyynnit lisääntyvät 62, Puuhuutokaupat 63, Sotien jälkeen uudelleen hankintamyynnteihin 66, Aulangon puuhuutokaupat 68, Vakaa puunmyyjä 71

72 Puukauppaa 1900-luvun alkupuoliskolla

Puun myyjät ja ostajat 72, Puukauppatavat 74, Kaupan teko 76, ”Mänetämme Yhtiön maineen” 81, Vaihtelevia puukauppavuosia 82, Vaikeat pulavuodet 84, Puukauppaa 1930-luvulla 86, ”Ostoanarkiaa” 88

90 Puunostajien yhteistoiminta

Metsähallituksen tukkihuutokaupat 90, Neptun sekä Kymmene ja Kump. 92, Tukinostoyhtiöt 93, ”Kolmiyhtiöstä” Pohjolan ostorenkaisuun 94, Sopimus pohjaista ostoyhteistyötä etelässä 95, Lisää tukinostajien sopimisia 96, Kuusipaperipuu-yhtymä 97, ”Jäsentenvälisiä” riitoja 99, Uudet säännöt ja nopea loppu 100, Myyjäpuoli arvostelee 101, Valtio ”pakotti” ostoyhteistyöhön 102, Ensimmäinen vapaaehtoinen TPY 103, ”Savujaot” kiistan aiheena – molemmin puolin 104, TPY:stä TPY:hyn 106, Uusin TPY – ”viimeinen ponnistus” 108

110 Myyjäpuoli järjestäytyy

Metsäneuvonta alkaa jo 1800-luvun puolimaissa 110, ”Kolmen kopla” metsävalistuksen asialla 111, Puukaupalliseen neuvontaan 115, Metsäosuuskunta Tapio ja muut ensimmäiset metsänomistajien yhteenliittymät 116, Kuka saa valistaa metsänomistajia? 118, Metsänomistajain Metsäkeskus 118, MTK:n metsänmyyntiosastosta Metsäliitoksi 121, Metsänhoitoyhdistykset 1930-luvulla 124, MTK:n metsävaltuuskunta 127, Osuuskunta Metsäliitto 129, Metsänhoitoyhdistykset nousuun 132

136 Lapin tukkeja joka suuntaan

Ruotsalaisostajia Lappiin jo 1870-luvulla 136, Tukkeja Venäjälle 139, Ruotsin tukki-liike kasvaa 140, Vienti Norjaan 143, Ruotsin kaupat jatkuivat sodan jälkeen 144, ”Vientiä” etelään 145

146 Kiistaa kuusen viennistä

Vientitulleja vaaditaan – ja saadaan 146, Vienti laajenee 149, Vuoden 1925 paperipuun vientikomitea 151, Vientikö ”epäisänmaalista”? 152, Teollisuuden ”takinkääntö” latistaa vientiriidan 154

157 Puun tuonti

Höyrysahojen myötä tukkien tuontiin 157, Venäjän tuonti alkaa uudestaan 159, Venäjän tuonti laajenee 160, Tuontipuusta kiista ja poliittinen kysymys 161, Venäjän kaupan uudelleen käynnistyminen 162, Yhteistyöhön myös Venäjän kaupassa 165, Thomeston rooli oli keskeinen 168, Tukkeja Ruotsista 168, Tuonin hurja kasvu ja lasku? 170

172 Puukauppaa sotien jälkeen

Sotavuodet 172, Sodan jälkeen puuntarve entistä suurempi 175, Ensimmäinen hintasopimus 175, Sopimuksetonta aikaa 176, ”Korean konjunkturi” 177, Puukauppaa 1950-luvulla 180, Puukaupan muodot 182, Hintasopimusaika alkaa 184, Hintasopimusten merkitys 187, Puukaupan muita ilmiöitä 188, ”Metsä-Valio” ja muita puukaupan tehostamishankkeita 190

192 Talvityöstä ympärivuotiseksi

194 Puut nurin kirveellä ja sahalla

Kirveen pitkä historia 194, Kirveen monet muodot 193, Kirveen varsi 198, Puu kaatui kirveellä 199, Tukkisaha eli justeerin 201, Kirvestä tehokkaampi, mutta... 202, Milloin saha otettiin käyttöön? 204, Pokasaha valloittaa Suomen 207, Höylähampaat ja teräskaaret 210, ”Timmersvansen” eli ”pukkuri” 212, Työvälineet oli pidettävä kunnossa 212, Muut hakkuumiehen työkalut 215

216 Hevonen metsässä

Suomenhevonen 216, Metsähevonen ja hevosmies 219, Monenlaisia rekiä 222, Hevossavotta 226, Hevosen hyvinvointi 228, Varsiteitä pitkin 231, Ajotaksat 234, Hevosten oikea hoito oli tärkeää 235, Sotavuodet ja niiden jälkeen 240, Traktorien tulo metsiin 243, Taistelua hevosajon puolesta 244, Vielä voi hevosen metsästä tavata 245

246 Konevoima tulee metsään

Nuortin konesavotta 247, ”Sähköveturi” Kuusamossa ja Rovaniemellä 249, ”Tankit” tulevat 251, Kokeiluja jatketaan 252, ”Pillarisavottoja” sotien jälkeen 255

257 Metsäparkkuusta kuorimarumpuihin

Kuorimatta vai kuorittuna? 257, Uitto vaati kuorintaa 257, Kuorintapakkoa ei noudatettu 259, Kuorinta työlästä ja työllistävää 260, Petkele ja vuolurauta 260, Pöllisavotassa ja rantaparkkuulla 262, Tehdaskuorinnan alkuvaiheita 264, Kuorimarummuilla kuorintahukkaa vastaan 266, Arbor metsäkonekuorinnan pioneeri 269, Uusi, onnekkaampi yritys sotien jälkeen 269, Monenlaista viritelmää 270, Cambio ja VK – metsäkuorinnan valtiat 272, Myös sahoille roottorikoneet 273, Kuorinta kokonaan tehtaalle 277

279 Puut piti mitatakin

Miksi ja miten mitattiin? 279, Tukkien mittaus 280, Tukkien apteeraus oli taitolaji 281, Tukan laatu on aina puhuttanut 283, Pinotavaran mittaus 284, Ylimitta ja ”ylilaatu” 285, Puutavaran luovutusmittaus 287, Puutavaran merkkkaus 289, Vuoden 1939 mittauslaki 291, Vientipuun mittaus 293, Mittariidat 295, Pystymittaus ”mullisti” puunmittauksen 295, Kiintokuutio mittayksiköksi 297, Motomitasta vallitseva 298

300 Puunkaatokoneet

Sector, Arbor ja Tapio 300, Andreas Stihl Saksasta 303, Moottorisahat metsiin sotien jälkeen 303, Konesaha otetaan käyttöön 306, Työtehoseura koulutuksen kärjessä 309, Huolto tärkeää 311, Moottorisahakarsintaan 312, Konesahalla muutakin käyttöä 313, Konesahat kehittyvät ja yleistyvät 314

317 Maataloustraktorit metsässä

Polttomoottorikäyttöiset ”höyryhewoiset” 317, Sotien jälkeen alkoi traktoriaika 319, Pelloilta varsiteille 320, ”Kunhan alkuvaikeuksista selvitään” 321, Puolitelojen avulla palstateille 322, ”Konesavointiin” 324, Metsäteho ja Työtehoseura kehittävät traktorien käyttöä metsäajoissa 326, Lapin isot traktorisavotat 327, Traktorit tulevat, mutta hitaasti 329, Vintturien lyhyt aikakausi 332, Maataloustraktorien huippu 1970-luvun taitteessa 333

335 Metsätraktorit

Alfta-telat ja Bamse 335, Pyörätraktorit tulevat 335, Osattiin Suomesakin 337, Kokorunkojuontoa muutama vuosi 338, Pohjoismainen menetelmä voittaa 341, Konesavotoilla 345, Kotimaista konevalmistusta 347, Oikea koko ei aina iso eikä pieni 349, Metsätraktorien aikaan 351

352 Konehakkuu

Oksa-Olli – lajinsa ensimmäinen? 352, Ruotsalaiset karsintakoneet 353, Pinomäen Pikat 354, Kokeilujen aikaa 357, Koneyrittäjien aikaan 358, Lisää kotimaisia motoja 359, Kourakoneet valtaavat hakkuutyömaat 360, Koneellistumisen vauhti 362, Haketta ja energiapuuta 363, Miksi metsätyö koneellistui niin hitaasti? 364

366 Metsätyön monet kasvat

368 Metsätyövoima

Maaseudun pieneläjät 368, Metsätyöt alkavat 371, Työvoiman määrä sotavuosiin 373, Työvoimamäärissä vaihtelua 375, Sota-aika ja aika sotien jälkeen 376, Maaseudun työvoimatutkimus 378, Metsätöiden tekijät 379, Metsätyövoiman vakinaistaminen alkaa 381, Sotien jälkeen uusi aika 384

388 Jätkät

Jätkä tulee metsään 388, Totta ja tarua viljalti 389, Jätkän olemus 390, Mikä jätkällä nimenä? 394, Ilta kämpällä 396, Jätkät ja pappi 397, Naiset ja naisen puute 399, Viinan ilot ja kirot 401, Korpilaki 402, Jätkät vapaalla 403, Jätkät ja muu yhteiskunta 404, Jätkä kuolee 406, Jätkän vapaus ja jätkän kulttuuri 407, Jätkille kulttuurista 408, Jätkä kulttuurissa 410, Jätkä nauraa ja naurattaa 413, Nykyjätkä 415

416 Jätkistä ammattimetsureiksi

Puunhakkaajaksi kuka vaan! 416, Koulutusta käynnistetään tai ainakin yritetään 418, Työvälineet huomion kohteeksi 419, Sotien jälkeen vauhti kiihtyy 420, Moottorisahoista uusi haaste neuvojille 421, Metsänomistajat koulutetaan ensin! 423, Metsätyökoulutus alkaa lopultakin 423, Metsätyömiehestä metsuriksi 425, Oppilaspula 426

427 Ammattiyhdistysliike metsässä

Pohjolan Tukkipöytäisten Rengas 427, Kymijoen tukkilaiset 428, Itäsuomalaisia järjestäytymishankkeita 430, Varovaisen heräämisen aikaa 430, Kolme järjestöä metsälalle 433, Maaliitto ryhdistäytyy 435, Traktorimiehiä ”pelastetaan” Maaliittoon 437, Maaliitosta Puuliitoksi 439

440 Lakkoon!

Metsäalan työtaistelut 440, "Pohjolan suurlakko" 441, Lakkoja etelämpänäkin 444, 1920-luvun lopun lakkoilut 445, Orimattilan ja Karkkilan lakot 445, Vuoden 1956 yleislakko kiersi savotat 448, Lakkoon aikapalkan puolesta 448

450 Metsäpalkat

Uitossa päiväpalkalla, metsässä urakalla 450, Urakkapalkkaan tak-
sat 451, Metsäpalkkoja aletaan arvostella 453, Työvoiman kysyntä ja tarjonta näkyi palkoissa 453, 1930-luvun pulavuodet 455, Palkkatarkkailu alkaa 457, Palkkausperusteet alkavat puhuttaa 460, Sodan myötä palkkaperusteisiin 461, Kehitys sotavuosien jälkeen 462, "Kansallinen häpeä" – oliko sellaista? 464, Palkkalaki ja työehtosopimus metsäalalle 466, Ikälisät ja aikapalkka 468

470 Hakkuumestaruuskilpailut

Viljo Kirppu ensimmäinen mottimestari 470, Ajokilpailut kahtena talvena 471, Harvialassa ensimmäiset "yhteislähtökisat" 473, Työvälineisiin huomiota 474, Moottorisahakilpailut alkavat 475

476 Miten asuttiin ja elettiin

Metsäsaunat 476, Ruukinpirtit ja kämpät 479, Luteet ja muut kämppien kotieläimet 481, Komitean myötä kämppälaki 483, Olot kohenevat – vähitellen 485, Talomajoitusta 487, Uitossa oli taivasalla 489, Uusi kämppälaki 491, Kämpillä piti viihtyäkin 496, Kämppien nousu ja loppu 500, Taukotuvat ja metsuritalot 501

503 Savotoiden ruokahuolto ja hartsuherrat

Läskin ja leivän voimalla 503, Hartsuherrat 505, Hartsut työnjohdolta kauppaaliikkeille 509, Talon ruuissa 511, Emäntien myötä muuttui ruokakomento 512, Metsätyömaiden Muonitustoimisto 515, Uittotyömailla oli hankalampaa 518, Uusi kämppälaki vaikutti työmaahuollon 520

522 Kämppäemännät

Vaimot, tyttäret ja "muu suku" 522, Kookkikoulutus alkaa 524, Kämppäemäntien kokemuksia 528, "Kipsakat tissit!" 531, "Tutkittuja" kokemuksia 533, Uitolla oli hankalampaa 534, Emännät "tessiin" ja sitten "kortistoon" 535

538 Työtapaturmia

"Surkea tapaturma" 538, Laki ja tapaturmavakuutukset 540, Valistusta ja koulutusta 541, Vakuutusyhtiöt valistuksen jakajina 544, Työnantajat aktivoituvat 546, Kypärä ja muut suojarusteet 548, Tapaturmantorjunnasta työsuojeluun 549

552 Metsäpomot

Metsänvartijat 552, Firmojen metsänvartijat 554, Metsänvartijakoulu Evolle 556, Lisää metsäkouluja 557, Firmojen metsäpomot 560, "Evolaisilla" kysyntää muuallakin 562, Firmojen pomojen arkea 563, Aputyönjohto 565, Puutteita koulutuksessa 566, Teollisuuden metsätyönjohtajakoulu 568, Metsämiesten ammattiyhteisöjä 569, Työmarkkinajärjestöjen aikaa 571, Metsäinsinööreiksi! 573, Pomoille sattui ja sattui 574, Henkilökuvia 576

578 Ukko herrat ja piirimiehet

Christian Kontturi ja muut itseoppineet 578, Ukko herrat 581, Ukko herra vastasi kaikesta 582, Piirimiehet 584, Persoonia 588

590 Naiset metsässä

Naiset metsätöissä 590, Sotavuodet 592, Metsänhoitajiksi ja metsäinsinööreiksi 595, Sopeutumisvaikeuksia, vai? 597, Naiset metsänomistajina 598, "Metsärouvat" 599

601 Koneurakoitsijoiden aikaan

Einari esimerkkinä 601, Lisää kovia konemiehiä 602, Metsäpalvelusta Metsäkonepalveluksi, 604, Koneurakoitsijat järjestäytyvät 605, Koneurakointi nykyään 607

608 Samperi ja muut metsä herrat

"Jahtimestareista" "hosmestareiksi" 608, Evon metsänhoitopisto 611, Miksi metsäherraksi? 614, Metsähallituksen metsäherroja 616, "Tapaus Pellikka" 618, "Metsäherrojen herjaaja" 620, Firmojen metsäherroja 622, "Iso-Samperi" 623, Oli muitakin 625, Persoonia 628

630 Tärkeimpiä lähteitä

Arkistoja 630, Käsikirjoituksia, monisteita ja verkkojulkaisuja 630, Painettuja julkaisuja 631

633 Hakemistot

Henkilöhakemisto 633, Paikannimihakemisto 637

Alkuselityksiä

Miten tämä kirja syntyi?

Suomen metsistä ja niiden käytön historiasta on kirjoitettu paljon. A. Benj. Helander julkaisi jo vuonna 1949 yleisesityksen maamme metsätalouden historiasta, mutta sen jälkeen ei laajempaa koko metsätalouden kattavaa historiateosta ole laadittu; metsäteollisuutta samoin kuin monia erillisaiheita on sen sijaan käsitelty eri yhteyksissä hyvinkin perusteellisesti. Myös metsänhoidon alkuhistoriasta on Tapani Tasasen mainio väitöskirja ja hän on valmistelemassa sen jatkoa.

Kuitenkin eräissä ajattelevissa metsämiespiireissä on jo pitemmän aikaa tunnettu tarvetta aihepiiriä käsittelevän helppolukuisen ja kuvallisen yleisesityksen aikaansaamiseen. Asia tuli esille Metsähistorian Seuran hallituksessa syksyllä 2002. Samalla kun hanke hyväksyttiin Seuran työohjelmaan, Seura myös sitoutui toimimaan kirjahankkeen ns. ”tilivirastona”. Allekirjoittaneet yhdessä Tapani Tasasen ja Seppo Ojan kanssa nimettiin julkaisun tekijöiksi. Hanke lähti hieman hapuillen liikkeelle, mutta kun Metsämiesten Säätiö myönsi tähän tarkoitukseen Seuralle tukevan apurahan, ryhmä sai työhönsä liikettä.

Alkuperäisenä ajatuksena oli tehdä metsien ja metsätalouden historiaa valottava kuvakirja. Sellainen, jossa olisi isoja laadukkaita kuvia, ja niitä selittämässä lyhyehköt oheistekstit. Ei siis olisi kyse mistään historiakirjasta, vaan nimenomaan kuvapainotteisesta selailukirjasta: metsällisiä kuvia selityksineen.

Näin myös yritettiin aluksi, mutta pian huomattiin parhaaksi muuttaa kirjahankkeen luonnetta ja keskittyä käsittelemään yksinomaan metsien käyttöä. Samalla kirjoittajaryhmän roolijako muuttui: Tasanen ja Oja jäivät pois kirjoittajien joukosta ja Pakkaselle jäi kirjan raakaluonnoksen kirjoitustyö sekä kuvituksen suunnittelu ja hankinta. Leikolan osuudeksi tuli johtaa hanketta sekä muokata ja lyhentää Pakkasen kirjoituksia. Lisäksi Leikola hankki kirjaa varten sekä tietoja että kuvitusta.

Vaikka kirjahankkeen aihealue näin menetellen kapenikin, työ ei paljoa yksinkertaistunut eikä myöskään nopeutunut. Vaikka kirjoittaja yrittikin tiivistää sanomisiaan sekä jättää eräät aihealueet pois, teksti ei vain tahtonut lyhetä. Päinvastoin, kaiken aikaa löytyi uutta ja ”ehdottomasti” mukaan otettavaa. Lopulta joulukuussa 2008, kun Metsäkustannus Oy:n kanssa oli tehty sitova kustannussopimus, päätettiin, että teos mahdutetaan kahteen noin 500-sivuisen niteeseen. Jako kahteen aiheutti sen, että itse puun

käyttö, jonka roolia korostetaan jo kirjan alaotsikossa, käsitellään vasta jälkimmäisessä niteessä.

Jako kahteenkaan ei vielä riittänyt. Syyskuussa 2009, kun ensimmäisen niteen käsikirjoituksen tuli olla valmis, todettiin, että varsinaista ”leipätekstiä” oli kertynyt 634 sivua; siis noin kaksi kertaa se määrä mikä oli mahdollista mahduttaa mukaan, jotta kuvitukselle ja ”peräkaneeteille” jäisi jotain tilaa. (Eikä silloinkaan kaikki kerätty aineisto ollut päässyt tekstiin mukaan!) Mitä tehdä?

Päädettiin tekstien raakaan lyhentämiseen. Mutta koska tekijöiden mielestä olisi ollut sääli tuhota ”laadukasta” käsikirjoitusta, harkittiin nykyaikaista ratkaisua: kirjan tekstit sisällytettäisiin alkuperäisessä laajuudessaan kirjan mukana seuraavalle cd-levylle niistä mahdollisesti kiinnostuneita lukijoita varten. Aivan loppuvaiheessa tästä kuitenkin luovuttiin kahdesta syystä. Nekin tekstit olisivat vaatineet melkoisesti toimittamista kirjaan viimeisen puolen vuoden aikana tehtyjen lukuisten muutosten ja täydennysten johdosta. Lisäksi, olimme realisteja ja totesimme, ettei tällaisten pitkien tekstien lukijoita kuitenkaan löytyisi edes sukulaistemme joukosta! Ne ovat kuitenkin olemassa.

Lyhentäminen ja tekstin muokkaaminen, jonka Leikola otti tehtäväkseen, jouduttiin tekemään hieman kaavamaisesti, mikä näkyy luonnollisesti paikka paikoin eräänlaisena ”töksähtelynä”.

Millainen tämä kirja on?

Tekstin pituudesta huolimatta tämä kirja ei ole historiateos, ei ainakaan sanan varsinaisessa merkityksessä. Mistään yhtenäisestä, koko metsäsektorimme kattavasta kokonaisuudesta ei myöskään ole kyse. Parillaan ollaan nimittäin Jyväskylän yliopistossa tekemässä tasoltaan tieteellistä ja aihepiiriltään kattavaa metsätalouden historiakirjaa! Sitä paitsi, ”raakakirjoittajan” kyvyt eivät olisi sellaiseen riittäneetkään.

Tätä teosta voi kuvata lähinnä ”sarjaksi metsäisiä kertomuksia menneiltä ajoilta”. ”Menneet ajat” on kyllä melko venyvä käsite, sillä osa tarkasteleista ulottuu 1900-luvun lopulle saakka; viitataanpa eräissä kohdin ihan viime vuosien tapahtumiin. Teoksessa keskitytään kuitenkin ajanjaksoon, joka alkaa suunnilleen 1800-luvun puolivälistä ja päättyy sotien jälkeisiin vuosikymmeneihin.

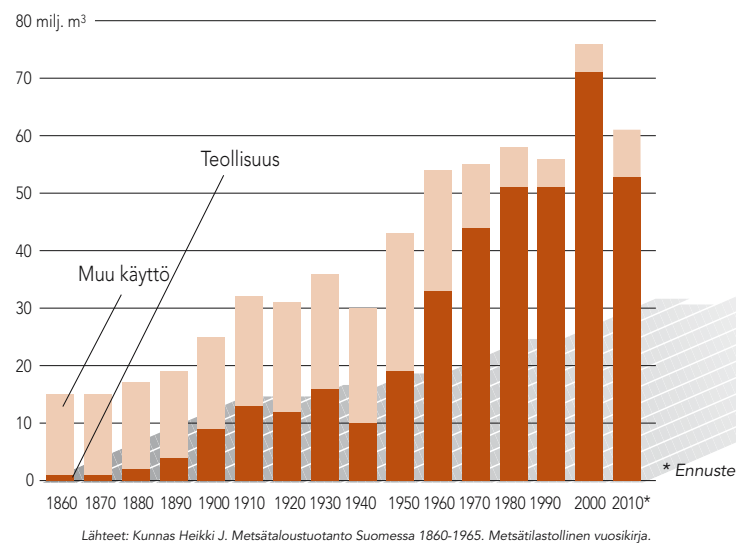
Näissä ”metsäväläskärin kertomuksissa” käsitellään keskeisimpiä maam-

me metsien käyttöön liittyviä aihealueita, jotka kattavat kutakuinkin puunjalostusketjun kannolta vientisatamaan. Kuitenkaan kaikkea puun käytön aihepiiriin liittyvää ei ole edes yritetty mahduttaa mukaan. Pois on jätetty monia metsätalouden ja -teollisuuden tärkeitä alueita, kuten esimerkiksi metsänhoito, maankäyttö, metsien omistus, lainsäädäntö, luonnonhoito ja ympäristökysymykset sekä metsätalouden ja -teollisuuden kannattavuus. Myös yksityismetsätaloutta ja sen edistämistoimintaa käsitellään melko viitteellisesti. Tämä ei suinkaan tarkoita, että väheksyisimme jollain tapaa näiden aihealueiden merkitystä. Useimmat kirjaan sisällytetyistä aiheista ansaitisivat ihan omat julkaisunsa, ja eräistä (esim. puunkorjuun koneellistumisesta ja hakkuumestaruuskilpailuista) sellainen on tehtykin, jatkista jopa useitakin.

Tarkastelukulma on vahvasti kotimainen, vaikka naapurimaamme Ruotsin vastaavaa kehitystä kuvataan useammassakin yhteydessä. Itänaapurimme metsätalous sitä vastoin jää – kirjoittajien tietovajeenkin vuoksi – muutaman ylimalkaisen viittauksen varaan.

”Narro narrata”, ”kerron kerrottua”, sanoivat jo roomalaiset historioitsijat. Näin on meidänkin laitamme. Kaikki kirjamme tieto on vanhaa, paljolti myös ennen julkaistua. Maamme metsätalouden ja -teollisuuden menneisyydestä on kirjoitettu paljon, ja osin hyvinkin laadukkaasti. Osa on ammattimaista historiankirjoitusta, osa kyläkirjoja tai yksityisten henkilöiden muisteluksia, loput ehkä siltä väliltä. Olemme estotta turvautuneet näiden lukuisten kirjoittajien tuotoksiin. Lähteistä joita lainaamme useimmiten, mainittakoon Helanderin ohella Jaakko Kahiluodon, Yrjö Linkolan ja Hanna Snellmanin julkaisut sekä Postipankin ja Rovalan jätkäperinne-

Puunkäyttö Suomessa 1860–2010

Käyttöluvut sisältävät myös tuontipuun. Muu käyttö sisältää lähinnä viennin sekä liikenteen ja kotitarvepuun käytön. Teollisuuden puunkäyttö ylitti ensi kertaa muun käytön vuonna 1936.

keräykset. Lisäksi olemme käyttäneet hyväksenne ammatti- ja sanomalehtien monipuolista uutisointia; varmasti paljon enemmän kuin yleensä on ollut tapana. Luonnollisesti myös primäärilähteistä, lähinnä metsäyhtiöiden ja viranomaisten arkistoista, on poimittu melkoisesti tietoja. Arkistojen sijainti ja niiden ”käyttäjystävällisyys” on vaikuttanut niiden käyttöön ja samalla myös ehkä ”vinouttanut” selvitysten sisältöä.

Suoria lainauksia on viljalti. Niiden runsauteen on kolme hyvää syytä: ne tekevät kunniaa aiemmille kirjoittajille, niiden kautta vältetään tai ainakin vähennetään virhetulkintoja ja lisäksi niillä luodaan aikaistunnelmaa. Myös muutamien ruotsinkielisten lainausten käyttö on ollut tarkoituksellista; on haluttu tutustuttaa siitä kiinnostuneet lukijat alkuperäislähteisiin ja -kieleen. Vieraskielisten lainausten pääsisältö on kuitenkin pyritty selvittämään myös suomeksi.

Kirjassa ei ole käytetty lähdeviittauksia, mutta mahdollisimman usein on pyritty muuten osoittamaan, mistä mikin tieto on peräisin. Näin on menetelty etenkin suorien lainausten kohdalla. Teksti on pyritty tekemään yksinkertaiseksi ja ymmärrettäväksi; tulkinnoissa voi kuitenkin olla lievää asenteellisuutta. Tosiasioissa on pyritty pysymään siinä määrin kuin se on ollut mahdollista. Silti virheitä on kirjaan varmasti jäänyt, ei kuitenkaan yhtään tahallista. Otsikoinneissa on haettu selkeyttä, mikä palvelisi satunnaisia lukijoita ja kirjan mahdollista käyttöä hakuteoksena.

Teoksen asiapainoisuutta on pyritty keventämään pienillä episodeilla ja sattumuksilla. Onpa mukana kaskujakin, jotka on poimittu osaksi kirjallisista lähteistä ja osaksi toistettu itse kuultuina tahi toisten kertomina versioina. Tosin tällaisella muistitiedolla on aina omat heikot puolensa, eli kuten Yrjö Linkola kauniisti totesi vanhimmista haastattelemistaan: *Mutta näiden hopeahahtuvaisten, uupuneiden ukkojen muisti on hauras kuin hämähäkin seitti, joka katkeilee pienimmästäkin ravistuksesta.*

Kirjan rakenne ja sen eri lukujen keskinäinen painotus ei vastaa ”todellisuutta”. Joistakin asioista, kuten metsätyöstä ja metsätyöväestä kirjoitetaan melkoisen paljon; itse työn tekninen kuvaus on silti jäänyt hieman vähemmälle. Sitä vastoin esimerkiksi metsäkoneyrittäjät eivät kirjassa saa ansaitsemaansa painoa. Se selittyy tarkastellun ajanjakson rajauksesta; heidän panoksensa paranevat varmasti tulevaisuudessa, enemmän viime vuosikymmeniin keskittyneissä historiateoksissa. Yksityismetsätaloudestakaan ei paljoa kirjoiteta, ei edes isäntien omista hankintahakkuista. Ja kun metsäväestä puhutaan, silloinkin kerrotaan lähinnä vain metsäteollisuuden ja Metsähallituksen herroista, pomoista ja jätkeistä.

On myös helppo kysyä: miksi tästä kerrotaan ja tuosta ei? Etenkin ”koneaikaan” tultaessa moni saattaa ihmetellä, miksei siitä ja siitä konemerkestä mainita mitään, vaikka se oli ”ehottomasti mualiman paras”? Voisimme itsekkin luetella lähes joka luvusta – näin jälkikäteen – mitä kaikkea muuta siellä voisi olla, ja miten asioita olisi voinut painottaa eri tavalla.

Muitten puutteittensa ohella tekstissä saattaa olla jonkin verran epäjohtonmukaisuuksia: esimerkiksi joistakin henkilöistä mainitaan titteli mutta toisista pelkkä nimi, ja myös kirjoitusten aikamuoto saattaa hiukan vaihdella. Venäjää ja Neuvostoliittoa käytetään tekstissä paikoin horjuvasti. Myös lainausmerkkien käyttö on väliin hieman epäloogista. Toistoakin on,

mikä johtuu paljolti siitä, että kustakin kirjan 36 luvusta pyrittiin tekemään koko lailla itsenäinen. Toivomme, etteivät nämä puutteet kuitenkaan suu-remmalti häiritse lukijoitamme.

Kirjan loppuun on lisätty henkilö- ja paikannimihakemistot. Ne, kuten lähdeluettelokin, on jouduttu painamaan melkoisen pienellä kirjasinkoolla ja niissä saattaa esiintyä joitakin epätarkkuuksia teokseen loppuvaiheessa tehtyjen lukuisten muutosten seurauksena. Hakemistot osoittavat, että henkilöistä mainitaan useimmin Arno Liuksiala, A. Benj. Helander, Sakari Pälä, Jaakko Kahiluoto ja Yrjö Linkola. ”Metsäisimmät” paikkakunnat ovat taas Rovaniemi, Helsinki, Sodankylä, Evo ja Tampere.

Kuvat

Loppujen lopuksi tästä taisi sittenkin tulla kuvakirja, sillä mukana on peräti lähes 800 valokuvaa tai muuta kuvituselementtiä! Miksikö? Siksi että halusimme tarjota runsaan ja monipuolisen kuvituksen. Silti tarjolla olleista kuvista on vain pieni osa saatu mahdutetuksi mukaan; näin etenkin kirjan kahdessa viimeisessä jaksossa. Mutta vaikka kuvitus onkin melkoisen runsas, se ei ole niin ”loistelas” kuin aluksi kuvittelimme. Jo sivutila on asettanut omat rajoituksensa etenkin kuvien koolle.

Vaikka metsäkuvia löytyykin runsaasti, niin vanhemmalta ajalta kuvia näyttäisi olevan arkistoissa niukalti – toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa. Lisäksi aihepiireittäin kuvien tarjonnassa on suurta vaihtelua: esimerkiksi Suomen Museoiden nettikuva-arkistosta löytyi hakusanalla ”metsätyö” lähes 8 000 kuvaa, kun taas ”puukauppa” antoi niitä vain kolme! Jälkimmäisessä tapauksessa valinta ei luonnollisesti ollut niin vaikeaa kuin edellisessä.

Oma ongelmansa oli myös siinä, että monet ennen julkaisemattomista ja laadukkaista kuvista ovat vailla ”sukuselvitystietoja”. Näin ollen moni valituksi tulleista kuvista saattaa olla hyvinkin tuttu aiemmin julkaistuista teoksista. Onneksi näitä Sakari Pälän, Ivar Ekströmin, Mauno Mannelinin ja muiden taitavien valokuvaajien onnistuneita otoksia jaksaa katsoa useampaankin kertaan, sen verran hyviä ne ovat!

Kuvituksesta ei myöskään tullut aivan niin monipuolinen kuin olisimme toivoneet. Pääosa kuvista on luonnollisesti peräisin Metsämuseo Luston laajoista kokoelmista. Myös lukuisia muita mahdollisia kuvälähteitä koluttiin ja osin käytettiin. Kaikkien kuva-arkistojen lähes poikkeuksetta ystävällinen suhtautuminen talkootyöhömme helpotti kuvien löytymistä. Useiden museoiden ja kuva-arkistojen hinnoittelupolitiikka johti kuitenkin siihen, että jouduimme turvautumaan suuresti ”ilmais- tai kohtuuläh-teisiin”. Tästä suurkiitos UPM:lle ja paljolti myös Metsäliitolle sekä Gösta Serlachiuksen taidesäätiölle. Tämä on toisaalta merkinnyt sitä, että kuvien ”aatteellinen” ja maantieteellinen kattavuus on samalla hieman ”vinoutunut”.

Alun loppuksi

Moni voi kysyä, miksi jälleen uusi metsäkirja? Niitähän lähes tulvii. Tarjoaako se edes mitään uutta? Siihen meidän on vaikea vastata. Totta on, että

merkittävä osa kirjan sisällöstä perustuu jo aiemmin julkaistuun aineistoon; jo sitaattien lukuisuus todistaa sen. Myös moni kirjan kuvista on tuttu aiemmilta ajoilta. Silti uskomme kirjamme (toivon mukaan kirjaparimme) tarjoavan useimmille lukijoille tai kirjan selailijoille jotain uutta. Ainakin opettavan ymmärtämään, miten paljon kovaa työtä maamme metsissä on tehty ja miten paljon puuta sieltä on kansamme hyvinvoinnin hyväksi otettu ja hyödynnetty. Jokainen lukija voi itse ratkaista, miten hyvin olemme onnistuneet mielenkiintoisessa ja ainakin meille opettavaisessa työssämme.

Mikäli edellä oleva tuntuu selittelyltä, sitä se onkin!

Metsämiesten Säätiö on mahdollistanut tämänkin teoksen julkitulon. Metsähistorian Seura on antanut sille suopean tukensa, samaten Metsäkustannus. Siitä parhaimmat kiitoksemme. Säätiön rahoituksella on kirja saatu painetuksi sekä kuvat ja muu arkistomateriaali hankituksi. Kirjoitus- ja muu toimitustyö on tehty ”omin päin ja omalla ajalla”, ja sillä innolla ja taidolla, minkä vain amatööri voi saada aikaan. Sen varmasti huomaa.

Kiitoksiin meillä on paljolti aihetta. Erityiset kiitoksemme haluamme osoittaa kirjan taitto- ja kuvitustyössä mukana olleille. Tapio Roulamo vastaa kirjan taitosta; hän on kärsivällisesti jaksanut kerta toisensa jälkeen huolehtia nuoremman kirjoittajan jatkuvista kuva- ja tekstivaihdoista ja lisäyksistä, korjauksista ja paljosta muustakin. Kuvien hankinnassa meitä ovat erityisesti avustaneet Ritva Lehto, Jaana Pirinen ja Ari Sirén (UPM), Leila Issakainen ja Timo Kilpeläinen (Lusto), Lotta Leiman (Serlachius) sekä Sami Karppinen (Metsäliitto), joka muutenkin toimi hankkeessamme kuvien ”metsästäjänä”. Samaten Leena Junter, kuten koko muu ELKA:n henkilöstö on esimerkillisellä tavalla edesauttanut julkaisumme syntyä. Suurkiitos teille kaikille, niin myös Luston Reija Turuselle, joka on huolehtinut kirjaprojektimme tilinpidosta.

Samoin kiitämme – nyt nimiä mainitsematta – lukuista joukkoa asiantuntijoita ja yhteisöjä, jotka ovat avustaneet meitä eri tavoin työssämme. Teitä on viljalti. Kiitos!

Miten metsiemme ”vihreää kultaa” on käytetty, selvinnee kirjamme jälkimmäisestä niteestä. Samoin se, miten puut on tehtaille tai muille käyttöpäikoille toimitettu. Eli toisen niteen pääotsikot ovat: ”Puun käyttö” ja ”Puun kaukokuljetus”. Puun käytön yhteydessä tarkastellaan hieman myös metsien muita antimia kuin puuta; mihinkään ”metafyysiseen” ei tässä kuitenkaan tietoisesti antauduta!

Helsingissä maaliskuussa 2010

Esko Pakkanen

Matti Leikola

PS Metsänhoitaja S.H. Castrén muistutti vuonna 1927 neuvoessaan ”Tapiossa” metsänomistajia puukaupan teossa: *Metsäkauppoja tehdessänne muistakaamme aina, että metsä on kallein kansallisomaisuutemme, josta meidän tulevaisuutemme ja olemassaolomme vapaana ja onnellisena siviisityskansana täällä karussa ja kylmässä Pohjolassa riippuu.*